

ERDEM KAVRAMINI AİLEDE SORGULATAN BİR MODEL OYUN: BEŞ PARMAK EGZERSİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Ceren OLPAK*

Öz: Aile, duvarları dışında kalan tüm kriz ve problemlere karşı bireyler için güvenli bir cennet midir? Yoksa aile kişilik üzerinde bir duvar mı inşa eder? Eğer öyleyse, insanlar erdeme ulaşmak için bu duvarları nasıl yıkabilirler? İnsanlar için en yüksek esenlik kendi doğasının mükemmelliğini ya da mutluluğu anlamasıdır. Bu erdemli yaşamda amaçlanan en üstün iyidir. Bu noktada insanlar seçimler yapabilecekleri ve hayatlarını düzenleyebilecekleri ölçüde sorumludurlar. Fakat aile, birbirine bunun için katkıda bulunur mu? Bu sorular, Peter Shaffer'in "Beş Parmak Egzersizi" oyununun odağındadır. Oyun yazarı erdemi nasıl görür? Bu makale bu soruları model oyunu inceleyerek keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: erdem, aile, oyun yazarı, eğitim.

A DRAMA THAT QUERIES THE CONCEPT OF VIRTUE IN THE FAMILY: THE FIVE FINGERS EXERCISE

Abstract: Is the family a safe heaven for the individuals against all the crises and problems outside its walls? Or does the family build a wall on personality? If so, how can humans break down these walls to reach to virtue? For humans the highest level of well-being is to understand the perfection of their own nature or happiness. This is the most excellent thing, which is aimed in virtuous life. At this point, human beings are responsible for making their choices and regulating their lives to the extent that they can do. However, does the family contribute to each other for doing this? These kinds of questions are in the focus of Peter Shaffer's "Five Finger Exercise" play. How does playwright regard as the virtue? This article aims to explain these questions through reviewing this model dram.

Key Words: virtue, family, playwright, education.

1. Giriş

Erdem nedir? Herhangi bir coğrafyada, bir toplumun bir arada yaşayabilmesi için yazılı hâle getirilmiş ya da gündelik yaşamın içinde gelenekselleşerek kanıksanan sözlü yasalarında bireyin "iyi" ve "kötü" davranışlara göre biçimlenmesi sonucunda kazanacağı edimler. Öyleyse: "İyi", "olması gereken",

ORCID ID : 0000-0001-7361-9902

DOI : 10.31126/akrajournal.963598

Geliş tarihi : 07 Temmuz 2021 / Kabul tarihi: 12 Ekim 2021

*İstanbul Ayyansaray Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Tiyatro Bölümü.

“yüce”, “yasak”, “uzak durulması gereken”, “yanlış” yargıları ne/nelerdir? Kuşkusuz sadece çağımızda yanıtını arayan sorular değil bunlar. İnsanlık tarihinde üretim biçimlerinin farklılaşması, toplumsal yapının şekillenmesi sonucunu doğururken; insanın birlikte yaşama zorunluluğu, toplumsal sözleşmelerin ortaya konulmasının kaçınılmazlığını getirir. “İyi”, “kötü”, “doğru”, “yanlış” yargılarının biçimlendirdiği bu yasalar insanı, dünyayı ve bu dünyanın içinde kendi varlığını algılama çabasına sokar. Bu anlamlandırma uğraşında merak güdüsünü doyurmada elindeki materyallerden biri felsefe, bir diğeri de sanattır. Ahlak felsefesinin bir alt dalı olan etik, “erdem” kavramını açıklamada, sanat felsefesi de “estetik”i açıklamada bulunur. Bu iki kavramın da ulaşmak istedikleri “ideal” olanının tanımlanmasıdır. Peki, oyun yazarı bu “ideal”i nasıl görür ve yansıtır? Bu sorunun yanıtını seçilen model oyun üzerinde irdelemeye başlamadan önce, “etik” kavramının tanımına bakalım.

“Etik: Ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır. ‘İyi nedir? ya da ‘Ne yapmalıyız?’ gibi soruları kendisine ödev olarak koyan felsefe dalı olarak da belirlenebilir.” (Akarsu, 1994: 74).

Kavramın terimsel karşılığından da anlaşılacağı üzere ahlak ve etik birbirlerinin yerine ikame ettirebileceğimiz kavramlar değildir.

“Ahlak yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir. Ahlak felsefesi ya da etik, ahlaki konu edinen felsefe dalıdır. Kullandığımız ahlak terimlerini ve ahlaki yargılarımızın statüsünü analiz eder, takındığımız ahlaki tutumlarımız ardında yatan yargılarımızı ele alır.” (Nuttall, 1997:15).

Toplumsal yaşamın uyumlu birlikteliğini sağlamada önemli bir işlevi olan ahlak kavramı, bireylerin içine doğdukları ve içinde yaşadıkları toplumun değerlerini öğrenmesi ve gündelik yaşamın içinde tekrarlanabilir, uygulanabilir davranışlar kazanmasıyla sürekliliğini sağlamaktadır. Toplumdan topluma ya da çağlar arasında farklılık gösterse de, onu oluşturan kimi değerler değişmemektedir. Bu değişmeyen değerler bütünü “erdem” olarak nitelenmektedir. Çünkü “erdem” olması gerekeni tanımlayan ve bireyin davranışlarını olması gerekene yönlendiren değerlerin (cesaret, ölçülülük, eylem) ortak tanımıdır. Toplumu oluşturan çekirdek birim ailede birey değerlerin kazanımlarıyla tanışır.

2. Model Oyun: Beş Parmak Egzersizi

“Beş Parmak Egzersizi” oyunu, on dokuz yaşındaki Clive’in babası Stan-

ley'e "*çocuk özeldir, önemlidir ve tek başına bir kişiliktir*" serzenişinin Clive ve Walter rol kişilerinin kendi yaşamlarına yansımaları üzerine kurgulanmıştır.

Stanley Harrigton, İngiltere'de mobilya fabrikası olan zengin tipik bir tüccardır. Karısı Louise, Fransız bir aileden gelen ve kendini hiçbir zaman İngiliz hissedememiş tipik burjuva özentileri olan bir kadındır. Mutluluğun anahtarının ailesine diğer insanların gözünden bakabilmekte gizlendiğini düşünmektedir. Öyle ki, hem şehir içinde hem de şehir dışında son derece lüks döşenmiş iki evi vardır. Oğlu, Cambridge'de okumaktadır. Kızı için de yatılı bir öğretmen tutmuştur. Kocasını zengindir. Kendisi sanatla ilgilenmektedir. Fakat aileye içeriden baktığımızda tüm bireylerin birbirlerine mutlu olup olmadıklarını sorduklarını görürüz. Bu aile içinde gerçekten tek mutlu olan Walter'dir. Fakat aile bireylerinin birbirlerini tamamlamayan boğucu havası çok geçmeden onun da mutluluğunu elinden alacaktır.

Louise, ailesinin Fransız bir aristokrat oluşuyla övünür. Fakat gerçek aslında öyle değildir. Louise'in annesi, İngiliz bir avukatla evlenmiştir. Böylece Louise ve ailesinin maddi durumu biraz düzelebilmıştır. Yine de Louise kökenlerinin Fransız olmasını bir ayrıcalık olarak görmektedir. Dünyayı algılayışı ve yaşama stili Fransız aristokrat ailelerine benzemek üzerine kurgulanmıştır.

"LOUISE- (...) Öylesine 'farouche' bir şey ki. Bu kelimeyi biliyor-sun değil mi canım, farouche? Vahşi ormanlardaki gibi.

STANLEY- (Clive'a) Bu da kültür gösterisi oluyor değil mi?"

(Shaffer, 2008: 8).

Stanley ise onun tam tersi oldukça pragmatik bir adamdır. Küçük yaşta öksüz kalan Stanley okuyamamıştır. Fakat çalışkanlığı sayesinde zengin biri olmuştur. Yine de zenginliği ailesi içinde költürsüzlüğünü kapatmaya yetmemekte ve onu beğenileri, istekleri önemsenmeyen bir birey hâline getirmektedir. Ne evliliği ne de çocukları üzerinde tek bir söz söyleme yetkisi yoktur.

"STANLEY- Annen farklı düşünüyor. Güya seçkin kişilerin özel hocaları olurmuş, biz de istesek de 'Seçkin Kişiler' olacağımız için özel hoca tutmak zorundayız. Biz kızımızı okul gibi alelade yerlere göndere-meyiz. Ah! Tabii ben bunu karşılayabilirim. Sonuçta para ne için var? Şehirde bir evimiz var, doğal olarak bir de kır evimiz olmalı."

(Shaffer, 2008: 6).

Oysa Stanley oğlu Clive'a kendi tecrübelerine göre yetiştirmek istemektedir. Ona göre yaşamdaki en büyük meziyet başkalarının yardımı olmaksızın hayatta kalabilmektir. Sanat ise bunu sağladıktan sonra, boş vakit geçirmek için düşünülebilir.

“STANLEY- İkinci mesele ise... Şimdi senin doğru kişilerle iletişim içine girme zamanın yani ileride sana faydası olacak kişilerden söz ediyorum. İddialı kişilerden ya da hep annenin meşgul olduğu fuzuli insanlardan bahsediyorum. Önemli insanlardan bahsediyorum. İleride nüfus sahibi olacak kişilerden söz ediyorum.

Şimdi onların gözüne girersen hayatta büyük hatalar yapmazsın. Beni hiçbir zaman senin sahip olduğun fırsatlara sahip olamadım, kendi kurduğum ilişkileri kendim geliştirmek zorunda kaldım. Bu yüzden neden bahsettiğimi biliyorum. Anlıyor musun? (Shaffer, 2008: 29).

Walter’in, Clive’nin ayakları üzerinde durabilmek için ailesinden uzaklaşması gerektiğini söylerken duyduğunda ailesinin ona sürekli hissettirdiği kültür farkının kinini yöneltebileceği bir kişi bulmuştur.

“STANLEY- (gözü hiçbir şeyi görmez bir şekilde) Evet. Siz iddialı çocuklar. Onu benden alan sizlersiniz. (İsimler sanki hakaret gibi ağzından ok gibi çıkıyordu) Shakespeare! Beethoven... Devamlı olarak, ta ki ben ona ulaşamaz hâle gelene kadar... Kim size oğlumu benden çalma hakkını verdi. (Shaffer, 2008: 79).

“Kültür ne anlama geliyor bilemiyorum. Ben hep o kelimenin inci ile alakalı bir kelime olduğunu sanırdım.” diyen Clive, eğitimi insanın kendini keşfetmesi olarak yorumlamaktadır. Aslında annesi Louise’nin biçimlendirdiği bir kişi olmuştur. Fakat bu şekillendirme girişimine babası Stanley’e başkaldırarak dur demeyi daha kolay bulur.

“CLIVE- Evet, bana çocuk muamelesi yapabileceğini sanıyorsun - ama sen bir çocuğa nasıl davranılacağını bile bilmiyorsun. Çünkü bir çocuk özeldir, önemlidir ve tek başına bir kişiliktir. Senin uzantın değildir. Benden daha fazla bir şeydir yani. (...) Ben benim. Benim. Sen sadece benim nasıl olmam gerektiğini düşünüyorsun. Kendimden nasıl biri yaratmalıyım onu. Ama aldığım her nefeste, her bir göz kırpışımında ben benim. Ağzımdaki kestane veya çilek lezzeti benim. Tenimin kokusu bana ait, kendi gözlerimle gördüğüm ağaçlar ve masalar benim. Benim yerime geçip onları benim gözümle görmek istemelisin ama biz asla birbirimizin yerine geçemeyiz. Duygular bizi birleştirmiyor, görmüyor musun? Bizi uzaklaştırıyor. (...) Ve birbirimizden uzak yaşıyoruz, her geçen dakika her yaşanan şeyi farklı hissederek ve bizim için her dakika ancak bir önceki kadar gerçek. Bu nedenle ileride “İleride ne olacak-sın?” gibi bir sorunun hiçbir anlamı yok-Evet, sarhoşum beni sen sarhoş olmaya itiyorsun.” (Shaffer, 2008: 44).

Peter Shaffer'in oyunun başında Clive'in "Elektra" oyunundan gelmesiyle bize imlediği Clive'in (erkek çocukları için Ouidipus kompleksi olarak anılan)¹ ne anal dönemde ne de bülüğ çağında yaşamadığı bu süreci Walter'le yaşayacak olmasıdır. Çünkü babası onun için hiçbir zaman güçlü bir rakip olmamıştır. Oysa Walter hem kendisi hem de babası için oldukça güçlü bir rakiptir. Bu yüzden Walter'in evden ayrılmasını ister. Annesinin sevgisini ve ilgisini paylaşmak istemeyen Clive bu yüzden Walter'e iftira atacaktır. "*CLIVE- Geldiğimde oradaydılar. (Kanepeyi gösterir.) Onu öpüyordu. Annem yarı çıplaktı. O da annemi dudaklarından öpüyordu. Göğüslerini öpüyordu.*" (Shaffer, s. 46)

Aslında babasıyla iletişim kuramamasının tek suçlusu olarak annesini görmekte ve bu yalanla kendisinden çok babasını korumaya çalışmaktadır.

"*CLIVE- Ne yaptığını anlamıyor musun? Artık Stanley Harrington diye birisi yok. Onu aramızda küçük parçalara ayırdık.*" (Shaffer, 2008: 84).

Clive'in babasını annesinin algılayışıyla değerlendirdiği yıllardır. Gördüğü rüyada somutlaşmaktadır:

"PAMELA- Evet sık sık gördüğü bir rüya bu demek ki. Seni çok fazla düşünüyor. (...) Güya hep yatakta görüyor kendisini kalın battaniyelerin altında yatıyor. Kocaman bir pencere var ve o pencereden karla kaplı bir bahçe görünüyor. Dışarıda öyle dondurucu bir soğuk var ki, buz tutmuş dalların birbirine çarparak çıkarttığı takırtıları duyuyor sonra birden sen geliyorsun. Karlarda yavaş yavaş yürüyerek ona yaklaşıyorsun. (...) Eve girince gözden kayboluyorsun ama merdivende ayak seslerini duyuyor ve odasına uzanan koridorda sonra kapı açılıyor. Ve sen içeriye giriyorsun. Uyuyup uyumadığına bakmak için yanına gidiyorsun. Sen orada durduğun müddetçe uyuyormuş gibi yapıyor. Mümkün olduğunca derin bir uykudaymışçasına ama ara sıra titremesi bu izlenimi bozuyor. Sonra sen teker teker üzerindeki battaniyeleri kaldırıyor. Clive'nin dediğine göre neredeyse on kadar battaniye varmış üzerinde ve senin onlardan birini her kaldırışında Clive daha fazla üşüyormüş." (Shaffer, 2008: 51-52).

Louise de kendini savunmasız ve güçsüz hissettiği anda bunu ifade ederken battaniye imgesini kullanmaktadır. Bu da bize Clive'nin üzerinde annesinin ne derece etkili olduğunu göstermektedir. "*LOUISE- (...) Nefes alamayıp öleceğimi düşündüğüm zamanlar oluyor- üst üste yığılmış İngiliz battaniyelerinin altında nefessiz kalıp öleceğimi.*" (Shaffer, 2008: 70).

1. "Kişilik gelişiminde 3 ila 5 yaşlarında erkek çocuklar genellikle evde güçlü bir otoritesi olan güçlü rakibi babadan çekindiğinde kendisini her iki ebeveyninden de uzaklaşmak zorunda olduğunu hisseder." bk, Freud Düşlerin Yorumu 1, çev. Emre Kapkın) Payel Yayınları, İstanbul.

Clive birey olmanın ayrıcalığını ailesinin onu şekillendirmesiyle keşfemediği için bir aile sahibi olmayı şanssızlık olarak değerlendirirken; Walter için durum tam tersidir. Walter'in ana dili Almanca olsa da Fransızca ders vermeyi tercih etmesinin nedeni Nazi subayı olan babasının Nazi ideolojisiyle övünüyor olmasıdır. Bu ortamda yetişen Walter için "Çocuk özeldir, önemlidir ve tek başına bir kişiliktir." savının çürütülmesi gibidir. Öyle ki Walter tüm dünyanın nefret ettiği Hitler'e tapan ailesini ve ülkesini reddederek İngiltere'de kendine yeni bir yaşam kurmaya çalışmaktadır.

"WALTER (...) Her gece bana Yahudilere, Katoliklere ve liberallere karşı söylenen eski sloganları ezberletirdi. Unuttuğumda beni döverdi-ne kadar unutkanlık o kadar dayak.

(...) Auschwitz toplama kampında çalışmış (...) Ve ona taptı annem. Babama gülümserdi, uzun uzun bakardı ona sanki kendisinin sahibiy-miş gibi. Ve babam beni her dövdüğünde, o sadece sadece başka taraf-lara bakardı sanki babamın yaptığı gibi çok zor ama kaçınılmaz bir şeydi, bir yavru köpeği terbiye etmek gibi. İşte annem böyle birisiydi."

(Shaffer, 2008: 62).

Kendi ailesinde bulamadığı sıcaklığı Harrington ailesinde bulan Walter'in Louise'den istediği anne şefkatiyken; "WALTER- (Louise'ye doğru yürürken sesini daha da alçaltarak) Bayan Harrington, bunu sorduğum için beni affedin ama sizce birinin kendine yeni bir anne bulması mümkün müdür?" (Shaffer, s. 65).

Louise için Walter'in anlamı özlemini kurduğu sanattan anlayan centilmen bir eştir.

"LOUISE- (...) Biliyor musun dün gece şu son yıllarda yaşadığım en güzel dakikalardı diyebilirim. Aramızda çok sıcak bir arkadaşlık ol-duğumu hissettim. Farka rağmen-yaş farkı.

WALTER- Arkadaşlar arasında yaş diye bir şey yoktur bence."

(Shaffer, 2008: 64).

Fakat Walter'den umduğu sevgiyi bulamayan Louise tıpkı Clive'in yaptığı gibi Walter'e iftira atacak ve kızlarını etkilediği bahanesiyle kocasının onu ev-den kovmasını isteyecektir.

Ne oğlunun ne de karısının Walter'e yönelttiği iftiralara inanmayan Stanley'in, Walter'i evden kovmasının nedeni Clive'a ayakları üzerinde durabil-mesi için ailesinden uzaklaşması gerektiğini salık vermesini duyması üzerine olacaktır. Hatta onun İngiliz vatandaşlığına kabul edilmemesi için gerekeni ya-pacağını söylemesi Walter'i ikinci kez ailesini yitirmesine neden olacak ve ilk defa ana dili ile konuşacak "Sizden temelli ayrılıyorum", diyecektir.

Walter'in Harrigton ailesine girişi Louise'nin küçük burjuva özentisi olan evde yatılı bir öğretmen bulundurmak istemesi gibi sıradan bir olayken Walter'in aileye girmesiyle aile bireylerinin aralarındaki kopukluğun ifade edilebilir hâle gelmesini sağlamıştır. Tıpkı Pamela'nın Walter için söylediği gibi:

“PAMELA- Sana kendini aptal gibi hissettiren insanlara hep harika denir zaten.” (Shaffer, 2008: 49).

Ailede neredeyse herkes onu kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu eritebilecek bir can simidi görmeye başlar. Walter'in de bu aile içinde hissettiği duygu onlardan çok farklı değildir. Hatta Walter, Clive'nin yerine geçebilmek için onu evden ayrılması konusunda ikna edebilmiştir. Fakat Walter'in intiharı ailenin birbirleri hakkında hissettiklerini söyleyebilmenin yarattığı yaşamda kazanmaya başladıkları güvenini yerinden sarsacaktır. Walter'in aileye sağladığı bu açıklığın sadece bir egzersizden öteye gidememesini doğurmuştur.

David Cooper, evlilik ilişkilerini iki kişinin bir ortak yaşama başlaması ve her birinin diğerinin asalağı hâline gelmesi her birinin diğerinin zihninde gizlenmesi olarak nitelendirmektedir. Aile yapısından kaynaklanan bağımlı ilişkide çocuğun özerkliğini keşfedememesi ve kazanamaması hâlinde üç olasılıktan söz eder: Ya ergenlik çağına gelince delirecek ya ruhunu teslim edip normal vatandaş olacak ya da yaşamındaki her ilişkide özgürlüğünü kazanma kavgası verecektir. Cooper, çocuğun kendi kişiliğini bulması için evi zamanı gelince terk etmesini salık verir (Cooper, 1998: s. 21- 48). Burada “normal vatandaş” kastı, onun çağın değerlerine uygun bir birey olması mıdır? Shaffer'in, erdem kavramını burada sorguya çektiğini görürüz.

David Cooper'in tüm öngörülerini metinde buluruz. Louise özlemine kurduğu yaşam tarzına Stanley'in maddi olanaklarıyla ulaşırken Stanley'in asalağı hâline gelir ve Stanley'in kişiliğini kendi beğenileri doğrultusunda eritir. Stanley bu durumdan hoşnut olmasa da yeni başlangıçlar için kendini güçsüz hissettiği için Louise'nin asalağı olmayı kabullenmiştir. Clive ise ailesinin içindeki bu boğucu yapıdan sıyrılmanın kendi özerkliğini ilan etmek olduğunu keşfedememiş ve fakat bunu başaramayacağını anlayınca alkole başlamıştır. Babası Stanley onun normal vatandaş olabilmesi için ruhunu ona teslim etmesi gerektiğini imlemektedir. Walter ise çocukluğunda sağlıklı bir aile ortamında bulunamadığı için aile özlemi çeken bir rol kişisidir. Kendi deneyiminden yola çıkarak Clive'ye ailesini terk etmesi gerektiğini söyler.

“WALTER- (...) Cambridge'de dönem bitince buraya geri dönme. Nereye istersen oraya git. Şarkı söyleyen arkadaşının peşine takıl. Bir fabrikaya gir. Önemli olan şu- buradan uzaklaştığın an insanlar sana kim olduğunu söyleyecekler.” (Shaffer, 2008: 78).

Walter'e göre Clive mutlu bir aile yapısında yetişmiş ve çocukluk sürecini tamamlamıştır. Evini terk etme zamanı gelmiştir. Böylece kişiliğini bulabilecektir. Onun kişiliğini bulması demek, kendi erdemine kavuşması demektir.

Shaffer, 32 yaşındayken yazdığı ikinci oyunu "Beş Parmak Egzersizi" ile tiyatro dünyasında dikkati üzerine çeken ve bundan sonra yazdığı oyunlarla "tiyatro için çalışan iyi bir sosyolog" nitelendirilmesiyle anılır. Peter Shaffer yazarlığa bu kadar geç başlamasının sebebini babasının sanatı boş zaman aktivitesi olarak görüp onu başka bir alana yönlendirmesi olduğunu söyler. Yani diyebiliriz ki, "Beş Parmak Egzersizi"nde, Clive ve babası "Amadeus" ta Mozart ve babası, "Küheylan" da Alan ile babası arasındaki gerilimli ilişki aslında Peter Shaffer'in kendi yaşamında çözmeye çalıştığı baba imgesinden güç almaktadır.

"Shaffer 58'de yazdığı "Beş Parmak Egzersizi" oyunuyla tarzının sabit özelliklerini ortaya koyar. Dramatik diyalog ve kelimelerdeki ustalığını gözler önüne seren yazar, kelime oyunları ve kısa espriler kadar Makyavelci bir ironi Wildeci bir nüktedanlık ve farsı da bir araya getiren komedi kabiliyeti ile dikkati çeker." (Kanavagh, 1998: 2).

3. Sonuç

Kelime anlamı ahlakça övülen, iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı olan "erdem" kavramını açıklarken; onu somut, evrensel, değişmez bir netlikle ortaya koymamız mümkün değildir. Öyle ki, her çağın ve her toplumun "iyi olma" algısı, ahlak yapısı kendisine göre değişkenlik gösterir. Öyle ki; bunu bize en öz anlatan Kant'ın ahlaklı olmanın tek ölçütü olarak yalan söylememe kuralını koymasına karşılık Schopenhauer'un şöyle sorgulaması olur: "İssız bir yoldayken çevresini saran soygunculara erdemli bir insan olarak yalan söyleyerek soyulmalı mıdır?" Bu sorgulama karşımıza diğer bir olguyu, bireyin manevi değerlerinin belirlenmesinde maddi değerlerin de etkin olduğunu gösterir. Öyle ki üretim araçları değişen, tarım toplumunun değer yargıları, sanayi toplumuna, sanayi toplumunun yargıları ise teknoloji çağının yargılarına uymayacaktır. "İyi"yi ifade eden erdem soyut bir kavram olarak ulaştırılması hedeflenirken değişen ve gelişen somut bir varlık olan insan ona giden yolu açmaya/ algılamaya çalışmaktadır. Peki, oyun yazarının erdemle olan ilişkisi nedir? Shaffer bunu metninde yanıtlar: Çağın maddi değer yargılarına göre bireyin kendini ve ailesini biçimlenmeye çalışması onu "-mış gibi" bir yaşamın içine hapsedecektir. Oysa bireyin, erdeme ulaşma çabası mutlu bir yaşama duyduğu özlemden gücünü alır. Bu itki, bireyin yaşamında iyiye evrilmesinde ona yoldaşlık edecektir.

Bireyin kendini anlamlandırabilmesi ailede başlar. Stanley, Louise, Clive ve Walter rol kişilerinde tanıklık ettiğimiz ailede atılan yanlış düğümler, onların kişilik gelişimlerine çözülmesi imkânsızlaşan yükler olmuştur. Erdem/ler, kişinin kendini toplumsal yapıya göre şekillendirmesiyle değil, kendini tanıyarak, kendinlik bilinciyle kendini topluma kabul ettirmesiyle ulaşabileceği değerler bütünüdür. İyiye evrilme ailede başlamazsa kişilik, parçalanmışlıklarla kesintiye uğrayacak ve bireyin erdem/lere ulaşması söz konusu olamayacaktır. “Beş Parmak Egzersizi” ile Shaffer, henüz metnini okumamış/ oyunu sahnede görmemiş seyircisine, oyunun adıyla bile bir göndergede bulunur. Oyun yazarı, bir bütünün parçaları olan aile bireylerinde farklı yönelimlerin olabileceğine işaret etmiş, genel-geçer değerleri benimseyip sahiplenmenin, onları (cesaret, ölçülülük, eylem) kalıcı değerleri olan “erdem” kazanımına götüremeyeceğini vurgulamıştır.

KAYNAKÇA

- Bedia Akarsu (1994); Felsefe Terimleri Sözlüğü, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
Copper David (1998); Ailenin Ölümü, (çev: Güzin Özkan) Kıyı Yayınları, İstanbul.
Freud Sigmund (1996); Düşlerin Yorumu I, (çev: Emre Kapkın) Payel Yayınları, İstanbul.
Jon Nuttall (1997); Ahlak Üzerine Tartışmalar-Etiğe Giriş, (çev: Abdullah Yılmaz) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
M. K MacMurragh Kanavagh, (1998); Peter Shaffer: Theatre and Drama, Mag Millian Press, UK.
Shaffer Peter, (2008); Beş Parmak Egzersizi, (çev: Başak Korkmaz) Basılmamış oyun metni, Devlet tiyatroları arşivi.